

Zbrali smo pogum – časovni trak

Dogajanje v svetu

Avgusta je bil ob veliki delavski stavki v Gdansk ustanovljen **Neodvisni sindikat Solidarnost**, za njegovega voditelja pa je bil izvoljen **Lech Wałęsa**. Sindikat je prerastel v civilnodružbeno gibanje proti obstoječemu režimu. Prizadeval si je za demokratizacijo in liberalizacijo Poljske in osvoboditev izpod sovjetskega vpliva.

Junija 1989 so na Poljskem izvedli prve povojne večstrankarske parlamentarne volitve, na katerih je zmagal Državlanski odbor (politično telo Solidarnosti). Leto pozneje je bil za poljskega predsednika izvoljen Lech Wałęsa, ki je postal simbol sindikata Solidarnost in prizadevanj za **demokratizacijo in neodvisnost Poljske**. Leta 1983 je prejel Nobelovo nagrado za mir.

Lech Wałęsa

Septembra je bila v Madridu sprejeta sklepna listina Konference o evropski varnosti in sodelovanju (KEVS), katere začetki segajo v leto 1973. Leta 1975 pa je bila v Helsinkih sprejeta **Helsinska sklepna listina o varnosti in sodelovanju v Evropi** kot temelj za delovanje Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE). Helsinska sklepna listina je opredelila pravila v odnosih med državami, podpisalo pa jo je 35 držav Evrope in Severne Amerike, med njimi tudi Jugoslavija.

Evropski voditelji na KEVS v Helsinkih

V **Sovjetski zvezi** je postal voditelj (generalni sekretar komunistične partije) **Mihail Gorbačov**. V drugi polovici osemdesetih let je izvajal reforme, ki so jih poimenovali **»perestrojka«**, kar v prevodu pomeni **preureditev**. Hkrati s perestrojko je potekal tudi drug družbenopolitični proces – **»glasnost«**, kar v prevodu pomeni **odprtost**, ko so ljudem omogočili, da so se lahko bolj svobodno izražali. Marca leta 1989 so lahko državljani prvič po sedemdesetih letih na volitvah v dumo (skupščino) izbirali med več kandidati, kar pa je veljalo le za eno tretjino poslancev.

Mihail Gorbačov

Konec maja in v začetku junija je potekal obisk ameriškega predsednika **Ronalda Reagana v Moskvi**. S sovjetskim voditeljem Mihailom Gorbačovom sta dosegla sporazume o nadzoru nad orožjem (ratificirala sta sporazum o umiku evropskih raket srednjega dosega (INF)), o človekovih pravicah in regionalnih vprašanjih.

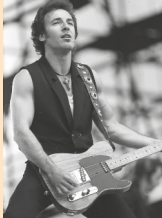
Reagan in Gorbačov v Moskvi

Ameriški predsednik **Ronald Reagan je obiskal Berlin** in se v zgodovino zapisal z znamenitim govorom o berlinskem zidu, ki ga je imel 12. junija pred Brandenburškimi vrati, ko je pozval Gorbačova: **»Mr. Gorbachev, tear down this wall.«** (*Gospod Gorbačov, porušite ta zid.*)

Ronald Reagan v Berlinu

Ameriški rockovski glasbenik Bruce Springsteen je igral v Vzhodnem Berlinu na povabilo vzhodnonemških komunističnih oblasti. Različni popularni glasbeniki tega časa (npr. David Bowie, Genesis, Eurythmics) so koncentrirali tudi v Zahodnem Berlinu in **popularizirali idejo o koncu hladne vojne** in padcu berlinskega zidu.

Bruce Springsteen v Vzhodnem Berlinu

Ostanki berlinskega zidu

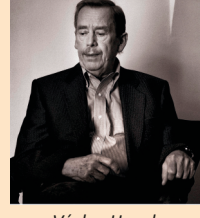
Že leta 1988 so v Vzhodnem Berlinu potekale demonstracije proti komunističnemu režimu, ki so postale bolj množične jeseni 1989. 9. novembra **1989 je padel berlinski zid**. Množice ljudi so nato začele rušiti berlinski zid, ki so ga postavili leta 1961. Berlinski zid je simbol hladne vojne v Evropi. Prek njega je na Zahod pobegnilo ok. 41.000 ljudi, več kot 100 jih je bilo pri tem ubitih.

Maja so **Madžari** odprli 350 km dolgo zahodno mejo z Avstrijo in z nje začeli odstranjevati bodečo žico in druge ovire. Začel se je množičen beg z Vzhoda na Zahod. Oktobra so spremenili ustavo, ki je omogočila uvedbo večstrankarskega političnega sistema. Leta 1990 pa so prvič po letu 1947 izvedli svobodne parlamentarne volitve, na katerih je zmagal Madžarski demokracijski forum.

Mogočno poslopje madžarskega parlamenta v Budimpešti

V Pragi so novembra potekale množične demonstracije, na katerih so zahtevali izpustitev priznanega pisatelja, dramatika, oporečnika in borca za človekove pravice **Václava Havla**. Oblasti so ga pod pritiski množic izpustile na prostost. Leta 1990 pa so prvič po letu 1946 izvedli svobodne parlamentarne volitve, na katerih je zmagal Državlanski forum pod predsedstvom Václava Havla. Državo je zajel **proces demokratizacije**. 1. januarja 1993 se je država sporazumno razdelila na samostojno **Česko in Slovaško republiko**.

Václav Havel

Novembra je po demonstracijah odstopil dolgoletni voditelj **Bolgarije** Todor Živkov, ki je državo vodil kar 35 let. Vodenje države je prevzel reformam naklonjeni komunist Petar Mladenov.

Nicolae in Elena Ceaușescu

Velika vstaja se je začela decembra tudi v **Romuniji**. Dolgoletnega voditelja komunistične partije (od leta 1965) in države (od leta 1974) Nicolae Ceaușescuja so odstavili, konec decembra pa skupaj z ženo Eleno pred vojaškim sodiščem obsodili na smrt in obsodbo takoj izvršili. Oblast je prevzela Fronta narodne rešitve, ki je leta 1990 zmagala na prvih povojnih demokratičnih volitvah.

H koncu hladne vojne sta prispevala sovjetski voditelj Mihail Gorbačov in ameriški predsednik George Bush st. Leta 1989 sta na srečanju na Malti podprla demokratične procese v Evropi, naslednje leto pa na srečanju v Helsinkih govorila o zmanjšanju strahotne oborožitve in združitvi Nemčije.

21. novembra 1990 so v Parizu na Konferenci o evropski varnosti in sodelovanju (KEVS) razglasili **konec hladne vojne** in s Pariško listino o novi Evropi ustanovili več novih organov KEVS, med njimi tudi Center za preprečevanje spopadov na Dunaju.

Gorbačov in Bush na Malti

Mihail Gorbačov je skušal Sovjetsko zvezo reformirati v ohlapno skupnost držav, saj je spoznal, da se v obstoječi obliki ne bo obdržala. Tako so Rusija, Belorusija in Ukrajina ustanovile trojno zvezo, predsednik 11 od 15 sovjetskih republik pa so v Almati v Kazahstanu ustanovili **Skupnost neodvisnih držav**. Marca 1991 je bil razpuščen vojaški del **Varšavskega pakta**, julija pa še politični del te obrambno-politične zveze vzhodnoevropskih držav pod vodstvom Sovjetske zveze.

Konec Varšavskega pakta

Leta 1992 je bil izveden referendum o neodvisnosti tudi v **BiH**. Hrvati in Muslimani so glasovali za neodvisnost, Srbi pa so referandum bojkotirali. Začela se je vojna, v kateri je JLA s podporo srbskih paravojaških enot povzročila **etnično čiščenje, genocid in zločine proti človeštvu**. V vojno je posegla OZN, ki je v BiH poslala svoje enote (UNPROFOR), leta 1994 pa je NATO s soglasjem OZN bombardiral srbske položaje. Novembra 1995 je bil v Daytonu v ZDA med sprtnimi stranmi sklenjen mirovni sporazum (Daytonski sporazum), ki je določal, da BiH ostane mednarodnopravno ena država, razdeljena na bošnjaško-hrvaško Federacijo Bosne in Hercegovine ter Republiko Srbsko.

Vojna v BiH

3. oktobra je bila razglašena slovesna **združitve Nemčije**, ki je bila takoj po koncu druge svetovne vojne razdeljena na zahodni del (cone pod ameriškim, britanskim in francoskim nadzorom) in vzhodni del (sovjetski nadzor); iz zahodnega dela je 1949 nastala Zvezna republika Nemčija, iz vzhodnega pa Demokratična republika Nemčija. Poleg ugodnih mednarodnih okoliščin je imel pomembno vlogo pri združevanju obeh Nemčij tedanji nemški kancler **Helmut Kohl**.

Helmut Kohl

Baltske države **Litva, Latvijo, Estonijo** je leta 1940 okupirala Sovjetska zveza. Obdobje konca hladne vojne pa je prineslo spremembe tudi tem državam, saj je Litva razglasila neodvisnost marca 1990, maja istega leta pa še Latvija in Estonija. V vseh treh državah so obnovili pluralni politični sistem in izvedli svobodne večstrankarske volitve. Leta 1991 je spodletel poskus Sovjetske zveze, da bi si baltske države znova podredili.

Osamosvojitve baltskih republik

Leta 1990 so na **Hrvaškem** izvedli prve demokratične večstrankarske volitve po drugi svetovni vojni, na katerih je zmagala Hrvatska demokratska zveza, ki jo je vodil dr. Franjo Tuđman. Hrvaški parlament – sabor – je 8. oktobra 1991 razglasil **neodvisnost**. Hrvaške oblasti so začele omejevati nesorazmerno vlogo srbske manjšine v javnem življenju, zato se je širil tudi iz Srbije spodbujen oborožen odpor na ozemljih, na katerih je živel srbska manjšina. V spopade je posegla še JLA, v kateri so prevladovali Srbi. JLA je na začetku dosegla uspeh, po reorganizaciji vojske pa je Hrvaška začela protiofenzivo. V dogajanje je posegla mednarodna politika, OZN pa je na Hrvaško poslala svoje enote (UNPROFOR). Vojna na Hrvaškem se je končala leta 1995 z vojaško operacijo Nevihata, JLA se je umaknila. Leta 2013 je postala članica Evropske unije.

Hrvaška razglasi neodvisnost

Aprila 1992 je bila iz preostanka Jugoslavije ustanovljena Zvezna republika Jugoslavija, ki je povezovala Srbijo in Črno goro. Srbi so želeli tesneje pripojiti Kosovo, kjer je živel večinski albansko prebivalstvo. Tako se je leta 1989 začela vojna na **Kosovo**. Po posegu Nata leta 1999 se je Srbija umaknila, Kosovo pa je prešlo pod mednarodno upravo. Neodvisna republika je postala leta 2008, a ga še niso priznale vse države. Zvezna republika Jugoslavija je razpadla na **Republiko Srbijo in Republiko Črno goro**, ki se je osamosvojila leta 2006.

Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija pa je bila v sporu z Grčijo zaradi imena. Spor je bil rešen leta 2019 s Prespanskim sporazumom, po katerem se lahko država imenuje **Severna Makedonija**.

Države na ozemlju nekdanje Jugoslavije

7. februarja je bila z Maastrichtsko pogodbo ali Pogodbo o Evropski uniji ustanovljena **Evropska unija**, ki je povezovala države članice na področjih gospodarstva, zunanje in varnostne politike, pravosodja in notranjih zadev. Danes povezuje 27 držav. Državna simbola sta zastava s 12 rumenimi zvezdami na modri podlagi in himna *Oda radosti* skladatelja Ludwiga Beethovna. Skupni evropski denar je evro. **Dan Evrope** praznujemo 9. maja, saj je na ta dan leta 1950 francoski državnik Robert Schumann z deklaracijo, imenovano po njem, postavil temelje sodobni Evropi, v kateri je zagovarjal politično ureditev, ki bo vzpostavila enotnost in mir.

Zastava Evropske unije

Dogajanje v Sloveniji

Dne 4. maja je umrl dolgoletni voditelj Socialistične federativne republike Jugoslavije, maršal **Josip Broz - Tito**. Njegova smrt je predstavljala uvod v krizo, ki je zajela Jugoslavijo v osemdesetih letih 20. stoletja.

Pogreb maršala Tita (sprevod v Ljubljani)

Dne 1. junija je bila ustanovljena rock skupina Laibach, ki je bila zaradi provokativnih besedil nekaj časa prepovedana in ni smela nastopati. Leta 1984 se je povezala z likovno skupino Irwin in Gledališčem sester Scipion Nasice v umetniški kolektiv Neue Slowenische Kunst. Predstavljali so **kulturno opozicijo**.

Laibach: Smrt ideologije (plakat, lastno delo)

Tega leta so jugoslovanske oblasti uvedle bone za nakup bencina ter sistem par-nepar, po katerem so se lahko na določene dni v tednu vozili le avtomobili s parno ali nepar-no končno številko registracijske tablice. Huda **gospodarska kriza** je trajala vsa osemdeseta leta. Kazala se je v pomanjkanju dobrin, kot so prašek za pranje perila, vsakdanji higienski izdelki, nekateri prehranski izdelki, npr. olje, kava, uvoženo sadje, moka idr.

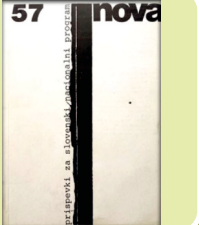

Bankovec za 1 milijon dinarjev

Sočasno je gospodarsko dogajanje zaznamovala tudi **inflacija** z razvrednotenjem tedanje valute – dinarja –, zaradi katere so tiskali bankovce za 5.000, 50.000 in celo 2.000.000 dinarjev.

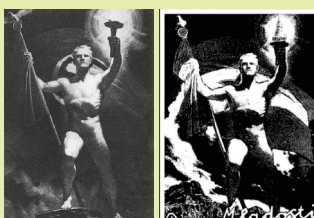
Jugoslovanske oblasti so poskušale uvesti **skupna vzgojno-izobraževalna jedra**, s katerimi bi s poenotenimi učno-vzgojnimi programi utrdili jugoslovanski (srbski) unitarizem in centralizem.

Januarja je izšla **57. številka Nove revije** z razpravami za slovenski nacionalni program.

Naslovnica 57. številke Nove revije

Člani Novega kolektivizma (oddelka za oblikovanje Neue Slowenische Kunst) so izdelali **plakat ob dnevu mladosti**, ki so ga v SFR Jugoslaviji obeleževali vsako leto 25. maja, na Titov rojstni dan (čiščenje kulta osebnosti). Plakat je bil izdelan po sliki nemškega avtorja Richarda Kleina iz časov nacizma in je sprožil veliko afero.

Plakatna afera

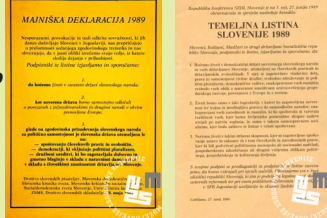
Po aretacijah konec maja in v začetku junija je junija v Ljubljani potekal **proces** v srbohrvaškem jeziku pred vojaškim sodiščem **proti četverici** (Ivan Borštnar, Janez Janša, David Tasič, Franci Zavrl). Obtoženi so bili domnevne izdaje vojaške skrivnosti. V obrambo četverici je bil 3. junija ustanovljen **Odbor za varstvo človekovih pravic**. Zaradi množičnih protestov so četverico še istega leta izpustili in obsodili na pogojno kazen.

Proces proti četverici

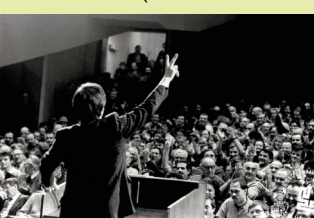
Novoustanovljene opozicijske stranke so sprejele **Majniško deklaracijo 1989**, s katero so zahtevale samostojno slovensko državo in odločanje o zunanjem povezovanju.

Vladajoče politične sile (Socialistična zveza delovnega ljudstva – SZDL) so junija istega leta izdale **Temeljno listino Slovenije 1989**, v kateri so se zavzeli za suvereno slovensko državo in demokracijo Jugoslaviji.

Majniška deklaracija in Temeljna listina Slovenije

Dne 4. decembra je bila ustanovljena **Demokratična opozicija Slovenije (Demos)**. Demos je bil koalicija novih političnih strank (Slovenska demokratska zveza, Slovenski krščanski demokrati, Socialdemokratska zveza Slovenije idr.), ki so nastale v letih 1989 in 1990 ter so predstavljale politično opozicijo do tedaj prevladujoči socialistični oblasti. Ta se je demokratizirala in s spremembo slovenske ustave legalizirala delovanje političnih strank.

Shod Demosa v Cankarjevem domu

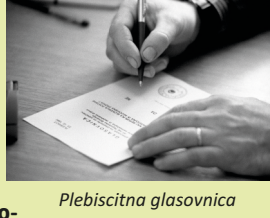
8. aprila so potekale **prve večstrankarske demokratične volitve po drugi svetovni vojni**. Na volitvah v tedanjo republiško skupščino (danes Državni zbor Republike Slovenije) je zmagala koalicija Demos. Predsednik vlade (tedanji izvršni svet) je postal Lojze Peterle, predsednik skupščine pa dr. France Bučar. Sočasno so potekale tudi volitve predsednika tedanjega republiškega predsedstva, na katerih je zmagal Milan Kučan.

Ob sprejemu ustavnih dopolnil so delegati (danes poslanci) prvič zapeli 7. kitico *Zdravljice*, ki je bila za himno uzakonjena pred volitvami 29. marca 1990.

Predvolilni plakat

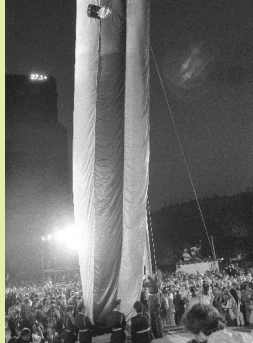
6. decembra so bili sprejeti *Zakon o plebiscitu o samostojni in neodvisni Sloveniji* in drugi pomembni dokumenti, med katerimi je tudi *Sporazum o skupnem nastopu političnih strank in poslanskih skupin Skupščine RS na plebiscitu za samostojno in neodvisno Slovenijo*.

Plebiscitna glasovnica

23. decembra je bil izveden **plebiscit za samostojno in neodvisno državo Slovenijo** (od 93,2 % volilnih upravičencev jih je 88,2 % glasovalo za samostojno in neodvisno Slovenijo).

25. junija je Skupščina Republike Slovenije sprejela temeljne osamosvojitvene zakone in **razglasila državno samostojnost Republike Slovenije**, slovesna razglasitev samostojnosti je potekala 26. junija, ko je bila prvič javno razobešena nova slovenska zastava.

Razglasitev slovenske samostojnosti

27. junija se je začela **vojna za Slovenijo**, ki se je končala julija istega leta. Vojna je povzročila smrtno žrtev in veliko materialno škodo.

Vojna za Slovenijo

Na Brionih so se začela pogajanja med Slovenijo, Hrvaško in zveznimi jugoslovanskimi oblastmi pod pokroviteljstvom Evropske unije. Podpisana je bila **Brionska deklaracija**, po kateri so bile prekinjene vojaške aktivnosti, uveljavila pa je tudi trimesečni moratorij na slovenska osamosvojitvena prizadevanja.

Po preteku treh mesecev je 25. oktobra Jugoslovanska ljudska armada zapustila slovensko ozemlje, aktivnosti za osamosvojitvev Slovenije pa so se nadaljevale.

V tem letu je bila uvedena **nova slovenska valuta**, tolar, menjava z dinarjem je potekala v razmerju 1 : 1.

Uvedeno je bilo **slovensko državljanstvo**.

23. decembra je skupščina Republike Slovenije sprejela **ново ustavo**, po kateri je Slovenija postala demokratična republika, ki je dosegla mednarodno priznanje v letih 1991 in 1992.

Po **mednarodnem priznanju** je Republika Slovenija postala **članica več mednarodnih organizacij**.

24. marca 1992 je postala članica Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), 22. maja 1992 Organizacije združenih narodov, 14. maja 1993 Sveta Evrope, najstarejše vseevropske organizacije, 29. marca 1994 pa je postala članica Nata (Severnoatlantsko zavezništvo).

Mednarodna povezovanje Slovenije

1. maja 2004 je Slovenija postala članica Evropske unije, 1. januarja 2007 pa je bila vključena v evrslo območje, 21. decembra istega leta pa je postala še članica schengenskega območja.

Slovenija je tudi članica številnih drugih mednarodnih organizacij in združenj.